

„Ki játszik ilyet, majd megmondom, milyet”

Rádai Eszter interjúja Magyar Bálinttal

„Az '50-es évek végén Duna utcai óvodásként a Március 15. térre vittek délelőttönként bennünket. Ott – nem lévén semmilyen hagyományos játszótéri alkalmatosság – négyen-ötven átfogtuk egymás vállát, s le-föl masírozva néhány órán át azt skandáltuk, hogy „ki játszik ilyet, majd megmondom, milyet”. Mikor a játék ideje letelt, az óvónénik visszavittek bennünket az óvodába. Akaratlanul is ez a kép idéződik fel bennem a mai demokratikus ellenzék pártjainak játékait szemlélve.”

Kezdjük egy lehangoló metaforával és kicsit patetikusán: áll-e még valami a politikusi életművéből, maradt-e valami abból, amit húszegynéhány éven át alkotott? Az például mára befejezett ténynek látszik, hogy gödör nemcsak az Erzsébet téren tátong, ahová – liberális kultuszminiszterként! – az új Nemzeti Színházat kezdte építeni, hanem szimbolikusan az oktatási miniszterségei alatt – minden ellenállással dacolva – megreformált köz- és felsőoktatási rendszer helyén is.

– Igen, amit politikusként véghez vittem vagy aminek részese lehettem, azt nagyjából ledózerolták. Ennyiben, ami az országgal történik, az fokozottan a személyes történetem is. A fideszes kormányzat lépéseiben azt is látom, hogyan verik szét, teszik tönkre mindazt, aminek a felépítésében személyes szerepem is volt. A jobboldal nagyon is tisztában van vele, hogy az oktatás területén velem háborúzik, még ha a közoktatásban – szemben a felsőoktatással – ezzel az időutazással messzebbre repültek is vissza, mint ahol '96 táján felgyorsítottam – az egyébként már a '80-as évek közepétől kibontakozó – reformfolyamatot.

– *Annak a különös jelenségnek mi lehet az oka, hogy közben a baloldal vagy a demokratikus ellenzéki oldal – vagy nevezzük akárhogy! – mintha nem vállalná a személyét, mintha ki akarná törölni a közös fényképekről, mintha nem tekintené saját múltja részének – annak minden mára nyilvánvaló eredménye ellenére sem – a Magyar Bálint-féle oktatáspolitikát? Vagy rosszul látom?*

– A jobboldali kommunikáció szereti megszemélyesíteni az egyes politikákat. Számukra világos, hogy kivel is hadakoznak: a liberális oktatáspolitikával. S ilyen értelemben számukra én vagyok az ellenfél. Mondhatnám ironikusan: bár negatív előjellel, de az oktatáspolitikában betöltött súlyom szerint értékelnek. Ezzel szemben a jelenlegi ellenzéki politikai közbeszéd és sajtó szemérmesen kitakar a történetből. Mintha a „termelő erők fejlődésének” automatikus folyamánya lett volna a jobboldal által támadott oktatáspolitiká.

– *Azért, mert kompromittálónak érzik a személyét?*

– Inkább azért, mert a baloldalnak szembe kellene néznie azzal a kérdéssel, hogy 2010 előtt az MSZP jó néhány – törvényjavaslatokban is testet öltő – oktatáspolitikai kezdeményezése alig különbözik attól, amit a Fidesz most radikális módon végre is hajt.

– *Balog Zoltánnak az iskolai szegregációval megvalósítandó felzárkóztatás-elmélete például kísértetiesen emlékeztet az MSZP korábbi oktatáspolitikai munkacsoport-vezetője, Tatai-Tóth András „tanaira”.*

– Így van. Az erózió egyébként már 2007 táján elkezdődött, attól kezdve liberális politikusként inkább csak arra volt erőm, illetve elegendő alkupozíciónk a kormányban, hogy a reform lényegi elemeinek a felszámolására irányuló, egyébként szocialista párti kísérleteket semlegesítsük, de arra már nem, hogy a reformok szükséges utógondozása megtörténjen. Folyamatosan megfogalmazódott már akkor is az igény az iskolák egy részének államosítására, ami gettóiskolák rendszerét hozta volna létre. Ezt az „igényt” a Fidesz voltaképpen csak felkarolta és kiteljesítette. De a baloldal számára azért is nehéz ezzel szembenézni, mert nem tiszta a viszonya az „elmúlt nyolc évezés”-hez: hol teljesen befekszik az „önkritikai igénynek”, hol meg teljesen elutasítja. De liberálisokra semelyik narratívához sincs szüksége. S így a „balliberálisozás” csak elfedi a liberális és szocialista (szak)politikák közti alapvető különbségeket. A liberális oktatáspolitiká Nyugat-Európában közhelynek – azaz általános gyakorlatnak – számít. Esetemben az volt a kérdés, hogy a magyar politikai elitnek elég-e, ha csak 10-15 évvel kullogunk Európa mögött, vagy esetleg igényelnék, hogy legalább 30-40 évvel legyünk lemaradva. Most épp az utóbbit igényli. Ez az én Pénélope vászna programom: amit nappal szőttem, azt a Fidesz éjszaka lebontja. Most másutt szövöm, Moldáviában csinálunk felsőoktatási reformot. Aztán a fene tudja, általános kelet-európai sajtóosság-e, hogy amit nappal szőnek, azt mások éjszaka lebontják. Ezen kívül néhány volt miniszter kollégámmal létrehoztunk egy nemzetközi szervezetet, Empowering European Universities néven egy alapítványt...

– Volt oktatási miniszterekkel?

– Igen. Jo Ritzenel, a volt holland és Tessa Blackstone-nal, a volt angol oktatási miniszterrel adjuk a thinktank típusú szervezet vezetőségét, és a húsz alapító között további három hasonlóan reformelkötelezett volt miniszter és különböző felsőoktatási szakértők találhatók. Az alapítvány jelentéseiben arra kíván választ adni, van-e összefüggés egy ország gazdasági növekedése és egyetemeinek autonómiája között. Magyarország pozíciója a Fidesz politikája következtében most ezen a téren is romlik. Az intézkedéseiket nem nevezem reformoknak, ahogyan Drezda szőnyegbombázását sem hívhatnánk az építészet egy – akár unortodox – új áramlatának. Ahogy azt sem tartom helyesnek, ha az oktatás problémáiról tisztán szakpolitikai kérdésként beszélnek, mint azt a kritikai értelmiség önfeladó módon gyakran teszi. S így a rendszer irracionalitását hangsúlyozza. Pedig a Fidesz számára ez alapvetően hatalmpolitikai kérdés.

– Vagyis az ön véleménye az, hogy nem érdemes logikát keresni a döntésekben és a rációt számon kérni rajtuk, mert a folyamatot egészen másfajta logika működteti?

– Igen, a hatalmi logika ugyan szakpolitikai örültségeket eredményez, de aki ezeket a szakma, illetve a ráció oldaláról vitatja, és ennek alátámasztására sorakoztat fel érveket, az nem tudja, mivel és kivel vitatkozik. Mint amikor a Vlagyimír Iljics születésének 100. évfordulójára, 1970-ben piacra dobott szovjet minitévén focimeccset nézett az ember, akkor – mivel nem látta a labdát – úgy tűnt, mintha a 22 játékos minden logika nélkül rohangálna a pályán. De ha látod a labdát, az értelmet ad a mozgásuknak. Nos, a Fidesz szakpolitikáiban a labda a hatalmi elv. A vaksi „szakmaizás” nem veszi tudomásul, hogy a rendszerben eggyel több változó van, s ráadásul az a meghatározó. „Szakemberként”, mintha kétdimenziós lények kívánnának értelmezni egy háromdimenziós világot. A kormányzat meg csak mosolyog a klasszikus szakpolitikai racionalitást keresőkön, hogy ezek a „butuskák” még csak azt sem értik, hogy miről szól a történet. Ahhoz kormányváltás és a demokrácia intézményrendszerének helyreállítása szükséges, hogy az oktatáspolitikai kérdések újra elsődlegesen szakpolitikai kérdésekké válhassanak.

– Ugyanerről 2011 őszén, az akkor még csak készülődő köz- és felsőoktatási koncepció aktuálisan nyilvánosságra került verziójával kapcsolatban azt nyilatkozta az ÉS-nek: „maradéktalanul kielégíti egy autokratikus hatalomgyakorlási modell által az oktatási rendszerrel szemben támasztott igényeket, amennyiben felszámolja az autonóm értelmiségi és intézményi pozíciókat, kontroll alá

vonja a mobilitási csatornákat, egyúttal jelentős forrásokat von ki a felsőoktatásból, s egy szűkített állami működtetés mértékére zsugorítja azt”.

– Így is történt. Negyedik elemként ide sorolható az ideológiai indoktrináció: a közoktatásban az egységes tantervvel, a tankönyvkiadás centralizálásával, a tantervek átírásával, a kötelező hittannal és erkölcstannal, ezek osztályozásával és hivatalos dokumentumban történő regisztrálásával: ez mind egy-egy eleme a jövő janicsárképzőjének.

A Fidesz célja az elitcsere. Szakpolitikákról esetükben csak abban az értelemben beszélhetünk, hogy milyen módon szolgálják az adott terület szakmai elitjének lecserélését egy Fidesztől függő vazallus-elitre. Ami az autonóm értelmiségi pozíciók felszámolását illeti, ez a közoktatásban már szinte maradéktalanul megvalósult. Ott már teljes a függőség, az alávetettség és a kiszolgáltatottság rendszere: az igazgatók kinevezése már a miniszter, a tanárok kinevezése a járási komisszárók jogköre, ezért aki elveszíti az állását, az gyakorlatilag az ország összes iskolájából ki van zárva, hiszen a munkáltatója mindenütt ugyanaz: a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ. Ugyancsak előrehaladt az egyetemi autonómia felszámolása, ha töredezetten és részlegesen is, ennek eszköze a rektorok és a pénzügyekért felelős kancellárok minisztériumi kinevezése. Jelenleg az új szokásrend meghonosítása zajlik; ennek megfelelően a miniszter nem automatikusan terjeszti fel a szenátus jelöltjét, hanem „érdemben” – értsd politikailag – elbírálja azt. Másrészt a forráskivonással az egyetemeket magukat kényszerítik öncsonkításra. Generációosan a már diktatúrát tapasztalt liberális, hatvan körüli értelmiségi a legnagyobb vesztese a leépítéseknek, a tényleges teljesítmény már semmit nem számít, csak az illető fizetésével megtakarítható összeg nagysága. Ez persze jelentős minőségi zuhanást eredményez az intézményekben.

Az elit rekrutációját szolgáló mobilitási csatornák ellenőrzése még nem valósult meg maradéktalanul. Még hátra van a szóbeli felvételi vizsgák bevezetése, ahol a korábbi tervek szerint a felvételi pontok 25 százalékát lehet majd megszerezni, tág teret nyitva a fölülről történő leszólásnak és a politikailag motivált szelekciónak...

– De komolyan előrehaladt, az érettségit nyújtó iskolák arányának jelentős visszaszorításával, az érettségit nem nyújtó szakiskolai képzés jelentős kiterjesztésével, a tizennyolcraól tizenhat évre leszállított korhatárral...

– ... és, ha az egyetemi felvételinek kötelezően feltétele lesz az emelt szintű érettségi, akkor a szakközépiskolákból például szinte lehetetlen lesz egyetemre kerülni, mert ott közben visszaszorítják a közismereti tárgyak oktatási idejét. Ráadásul folyamatosan nő a gimnáziumok között az egyházi iskolák aránya, vagyis egyre inkább egy ideológiailag elkötelezett csatornán át

áramoltatják a gyermekeket az egyetemre. Még hogy nem racionális a rendszer! Az elitcsere igényének szempontjából nagyon is az.

– *Egykori miniszterként, aki hatalmas csatákat vívott annak idején a felsőoktatás szereplőivel, egyúttal saját kormányán belül a mindenkori pénzügyminiszterrel, most mit gondol, látva a felsőoktatás szereplőinek – tisztelet a kivételnek – bémult belenyugvását, például a drasztikus forráskivonásokba?*

– Valóban: kollektív ellenállási stratégiák helyett csak egyedi személyi és intézményi alkukat látunk. A Fidesz-kormányzat kirabolja az egyetemeket, majd arról alkudozik egyenként az intézményekkel, hogy az eltulajdonított ezüst kiskanalakból melyik hányat kaphat vissza. Mérhetetlen az a gyávaság, ami gyakorlatilag az összes hivatalos felsőoktatási szervezetet jellemzi, a rektori konferenciától a szakszervezeteken át, a hallgatói önkormányzatokig. S még fel is magasztosul az a magatartás, amelynek révén „elérik”, hogy ne térd felett, hanem csak térd alatt amputálják a felsőoktatás egyébként egészséges, amputálásra nem szoruló lábát. A kormányzat taktikája ezen a területen is működik: a megfélemlítéssel, az esetleges ügyészi vizsgálatok belengetésével egyfelől, a pénzügyi megvonásokkal, a finanszírozás ellehetetlenítésével másfelől. Egyúttal megtalálták a diákság megmozdulásaival szemben is a fegyvert: a „keretszámok” eltörlését, amely csak azt eredményezi, hogy a kormányzat 240 pont feletti teljesítménnyel mindenkit beenged az egyetemre, de nem rendel hozzájuk megfelelő finanszírozást. Ezzel ugyanis saját háborúját a diáksággal az intézmények nyakába varrja: háborúzzanak csak ők, pénzügyi források nélkül a beözönlő diákokkal.

– *Most épp úgy látszik, hogy a háború elmarad, ebben az évben ugyanis minden korábbinál kevesebben jelentkeztek egyetemre, viszont jóval többen készülnek külföldön tovább tanulni.*

– Valóban, 40 ezerrel csökkent a jelentkezők száma. Ami a pszichés törés mellett elsősorban a diákok középiskolában megszerzett komoly nyelvtudásával magyarázható, köszönhetően az idén egyébként felszámolt korábbi nyelvi előkészítő évfolyamoknak...

– *Különösen, ha a külföldi tanulmányok költségei nem jelentősen magasabbak.*

– Ez a második ok: ha már fizetni kell, akkor inkább egy nemzetközi diplomáért fizetnek. Harmadszor, fontos számukra a szabadság, nem akarnak egy olyan világ foglyaiává válni, ahol az

előrejutás kizárólagos kritériumává a politikai hűség és a vazallusi lojalitás lépett elő. Ugyanakkor azt sem gondolom, hogy ezt a kormányzat olyan nagyon bánná.

– *Mert más fizeti a számlát?*

– Mert megszabadul a rendszer „izgága elemeitől”, akik így máshol fogják levezetni rendszerkritikus energiáikat. Ebből is látszik, milyen elárvult ez a szféra, gyakorlatilag nincsen olyan képvisellete, amely hajlandó nyíltan beszélni arról a tragédiáról, ami az oktatás területén zajlik.

– *Mire gondol? Kinek kellene ezt vállalnia? És hogyan? Egységesen sztrájkba kéne lépnie az összes egyetemnek? Vagy egyenként fölállniuk az egyetemi vezetőknek? Vagy az oktatóknak, akiket amúgy is fenyeget a kirúgás vagy akár a tanszékük, az intézményük megszűnése?*

– Ennél azért több várható el. Olyan egyetemi vezetők esetében, akiknek jelentős része már nem választható újra rektornak, vagy éppen akadémikus – tehát egzisztenciálisan kevésbé kiszolgáltatott, mint mások, mint azok például, akiket majd ők rúgnak ki az egyetemről –, elvárható lenne a határozott fellépés. Vagy aki ezt valamiért nem vállalja, attól elvárható lenne, hogy átadja a helyét olyanoknak, akik esetleg vállalják. A hazugság intellektuálisan rombol, morálisan meg szolgává tesz. S így a szféra vezetői, miközben áldozatai a felsőoktatás anyagi ellehetetlenítésének, a szellemi és morális pusztítás részesei.

– *De még mindig nem értem, hogyan tudnának ezzel bármit megakadályozni?*

– Például úgy, hogy nem hajlandók olyan tárgyalásokat folytatni és olyan megállapodásokat kötni, amelyek legitimálják a felsőoktatással szembeni kormányzati erőszakot. Ez ugyanis lefegyverző, és ellehetetlenít minden szolidaritáson alapuló törekvést az ellenállásra és a rendszer tarthatatlanságának demonstratív felmutatására. Hogyan tudna a rektori konferencia kiállni az európai típusú felsőoktatási rendszer, a finanszírozási mértékek és normák, az intézményi autonómia mellett, ha ugyanakkor szégyenletes megállapodásokat köt a kormánnyal? Ez olyan Stockholm-szindróma féle: amikor a túsز elkezd szeretni erőszaktevő fogvatartóját.

– *Például arra gondol, hogy nem kellett volna az első adandó alkalommal kihátrálniuk – ezzel cserbenhagyva a demonstráló diákságot és a velük szolidáris oktatókat – abból az alkalmi szövetségből, amit még decemberben, a törvényjavaslat nyilvánosságra kerülését követő sokk és az*

első nagy demonstrációk idején hoztak létre a rektori konferencia, a HÖÖK, a Hallgatói Hálózat, az Oktatói Hálózat és talán a szakszervezetek között? És ezután nem lett volna szabad egyenként belemenniük különféle tárgyalásokba az oktatási kormányzattal?

– Sokkal erőteljesebb demonstrációkat lehetett volna összehozni, ha hajlandók a rektorok, egyetemi vezetők az oktatókkal és a diákokkal való együttes fellépésre. És hogy ez nem történt meg, azért alapvetően az egyetemek vezetőit terheli a felelősség. Ez volt az oka annak, hogy a diákmegmozdulások nem tudták hatékony politikai erővé formálni magukat. A szimbolikus hatásuk persze jelentős, hiszen megmutatták, hogy egyrészt a Fidesz és a fiatalság közé nem lehet többé egyenlőségjelet tenni, másrészt, hogy az egyetemi ifjúság nem homogén és nem szélsőjobbos dominanciájú, s hogy körükben jelentős demokratikus értékrendű diákság is van. Az egyetemek vezetése lényegében cserbenhagyta a diákságot, lojalitása kimerült abban, hogy az egyetemfoglalókat nem vezettette el rendőrökkel, sőt kijelölt nekik egy kis termet, ahol ellehettek. A dolog természeténél fogva mindez a csökkenő létszámú diák-fellépések radikalizálódásához vezetett, amelyek politikai happening jellegük miatt a kereskedelmi médiába ugyan be tudtak kerülni, de már az is látszott, hogy a történet kifulladásban van.

Az, hogy a hivatalos szervezetek – rektori konferencia, egyetemi vezetések, szakszervezet, HÖÖK – magára hagyták az oktatói társadalmat és diákságot, miközben ez utóbbiak nem tudták sem átalakítani a hagyományos szervezeteket, sem erőteljes támogatást szerezve ellehetetleníteni azokat, egyszerre két oldalról depolitizálja az egyetemi szférát. Egyfelől zajlik a hivatalos felsőoktatási szervezetek „szakmázásnak” álcázott behódolása, ahol a felsőbbbség jóindulatának elnyerése érdekében nem politizálnak, s nem is lépnek ki a kormányzati propaganda által meghatározott nyelvi keretből. Ezáltal a nagyközönség sem képes átélni a mérközés valódi tétjét. Másrészt az alternatív szervezetek – Oktatói Hálózat, Hallgatói Hálózat – önként elfogadva, hogy csak egy „politikamentes” civil játszómáról van szó, szorítják be magukat tehetetlen szerepekbe. A magára maradt diákság számára pedig jószerivel csak egyéni elkerülő vagy menekülő utak maradnak, s a legtömegesebb ellenállási mozgalom részeseiként legfeljebb azt mondják, hogy „köszönöm szépen, nekem ebből elegendem van”, és elhagyják az országot.

– Mindez mintha nemcsak a felsőoktatás világára lenne jellemző, a nagypolitikában is úgy tűnik, hogy a Fidesz mindennek ellenére ura a helyzetnek.

– Ez csak a demokratikus ellenzék szegényes teljesítményét jelzi. Az oktatásszociológia ismeri a hozzáadott pedagógiai érték fogalmát, mely azt mutatja, hogy a diák szociokulturális háttere alapján várható teljesítményhez képest milyen a diák tényleges teljesítménye. Ha ez nagyobb a várhatónál,

akkor a pedagógus hozzátett a szociokulturális „adottságokhoz”, ha kisebb, akkor nem tudta kibontani a lehetőségeket. Ennek analógiájára lehetne beszélni „hozzáadott politikai értékről” vagy éppen ennek hiányáról is. A jelenlegi demokratikus ellenzék népszerűsége ma alulmúlja a társadalmi elégedetlenség alapján várható támogatottságot. Tehát negatív politikai hozzáadott érték a produkciója.

– A Fidesznél ellenzékben – feltételezem – ez nem így volt.

– Valóban nem. De, hadd kezdjem korábbról. 2010 után személyesen is le kellett számolnom az előző huszonöt év illúzióival. Nevezetesen azzal, hogy Magyarországon is létrejöhet egy olyan demokratikus rendszer, amelyben a politikai elit – minden rossz és baljós örökségünk ellenére – végül mégiscsak képes és hajlandó lesz a racionalitás és a méltányosság közös értékészlete alapján, a nyugat-európai politikai kultúra szabályai szerint lefolytatni vitáit és küzdelmeit. Már 1998 és 2002 között is látszott, hogy az intézményrendszer recseg-ropog, és csak a kétharmados törvények állnak ellen – mint afféle földrengés-biztos építmények – a keleties (balkáni) politikai kultúra terjedésének. 2010-ben azonban – a Fidesz „kétharmados” győzelmével – kikerültek a rendszerből ezek a korlátok és biztosítékok, egyúttal – balszerencséjére a demokráciának – ezt a most már szinte korlátlan hatalmat a Fidesz nevű politikai ragadozó szerezte meg. És most, maradva a metaforánál, a dzsungel állatai, akik egyszerre csak a csúcsragadozóval találták magukat összezárva, nem értik, hogy az miért nem akar velük együtt békésen legelészni.

– Tehát ön azt állítja, hogy a Fidesz politikai csúcsragadozó. A látszaton kívül mire alapozza ezt az állítását?

– Vegyük szemügyre a Fidesz politikáját övező két legfontosabb illúziót, amellyel a kritikus értelmiség, sőt bizonyos értelemben a politikai ellenzék sem tudott, nem mert sokáig szembenézni, illetve vele leszámolni. Az egyik azzal kapcsolatos, amit magam 2001-ben már leírtam, a Fidesz maffia típusú kormányzásáról...

– Amit akkor – visszajára fordítva az eredeti kifejezést – szervezett felvilágnak nevezett...

– Igen, az a cikk arról szólt, hogy Magyarországon nem a szervezett alvilág vonta befolyása alá a politikai osztályt, hanem fordítva, a politikai osztály egy része épített ki egy maffia típusú kormányzást. A kétharmados törvények egyébként az első Orbán-kormány idején útját állták a maffia-kormányzás teljes kibontakozásának, 2010-től azonban ezen a téren is szabad a vásár.

– Biztosan tudja, hogy önt ezért a látteleletéért már 2001-ben is, és a baloldalon is, sokan túlzott elfogultsággal vádolták. Bibó terminológiájával: túlfeszített lényeglátónak tartották.

– Miután számot vettem a helyzettel, kénytelen voltam feladni például olyan optimista „előfeltevéseket”, hogy „minden politikai erő a haza javát akarja, csak az eszközeik különböznek”. Ugyanis hosszú időn át nem volt politikailag illendő tiszta hatalmi motivációt, azaz „rosszindulatot” föltételezni a másik oldalon. Pedig amit most a társadalom a Fidesztől megkap – és ezt a médiát uraló politológusoknak illő lett volna látni –, az ugyanaz, mint amit a '90-es évek elejétől a Fidesz tagsága a vezetőitől már rég megkapott.

– Ezt nem értem.

– Orbán Viktor és szűk bajtársi köre olyan monolit szervezetté gyúrták a pártjukat, ahol minden belső ellenállás lehetetlen. Ezért is annyira értelmetlen az a fajta kremlinológiai típusú megközelítés, amely folyvást hajszálrepedéseket keres a rendszeren, és reménykedve próbál politikailag értelmezni holmi kikacsintgatásokat. Ez a demokrácia évtizedei után méltatlan visszatérés a szocializmusban uralkodó lelkiállapothoz. Természetesen a Fideszben is vannak olyanok, akik jobban éreznék magukat, ha nem kellene szolgának lenniük, de illúzióim nincsenek velük kapcsolatban: ők is engednek a nyomásnak, s részesei a pártjuk által elkövetett kollektív erőszaknak, ők is megszavazták a jogfosztó törvényeket, aláírták az alaptörvény negyedik módosítását, és a rezsicsökkentés mellett is gyűjtenek aláírást, vagy adják az aláírásukat, hogy demonstrálják a lojalitásukat és hűségüket a vezető iránt. Jól példázza ezt Navracsicstól Pokorniig, Ádertől Vargáig az úgynevezett „emberarcú fideszesek” sorsa.

– Azt mondja, ezt a sorsot szánják most valamennyiünknek?

– A nemzeti együttműködés rendszere nem más, mint a Fideszben megvalósult vazallusi rendszernek a társadalom egészére való erőszakos kiterjesztése. De miért is beszélek szervezett felvilágról? Mert míg a klasszikus maffia szervezett alvilágként a direkt erőszak eszközével kényszerít saját érdekkörébe javakat, vagyonokat, gazdasági szereplőket, addig ezt a magyar polip esetében a politikai hatalom megszerzésével és kisajátításával a parlament – mint egy mérték utáni szabóság – a Fidesz igényeire és vazallusaira szabva a törvényeket, az ügyészséggel, az adóhivatallal, a rendőrséggel, a titkosszolgálatlal együttműködve éri el. Jogszabályokkal teremtik meg a feltételeket az erőszakos elitcseréhez, a vazallusi rendszer „törvényes” kiépítéséhez,

privatizálható állami vagyonok hiányában új államosításhoz, részben a nemzeti szabadságharcral megideologizálva a külföldiek kiszorításához, részben a vazallusi körön kívüli magánvagyonok lerablásához, s a szükséges hatalmi rendszer kiépítéséhez.

A kormányzás maffia jellegét az is mutatja, hogy a rendszerből nincs békés kilépési lehetőség. Aki egyszer bekerült, vagy akit besoroztak, az vagy nyer elbocsátást a keresztapától, vagy üldözni fogják árkon-bokron át. Legyenek akár köztársasági elnökök, miniszterek vagy parlamenti képviselők, tudják, mivel jár a szembeszegülés és a kilépés. Nem pusztán bizonyos előnyök elvesztésével, de akár teljes egzisztenciális ellehetetlenüléssel. A védettség megszűnése egyben nemcsak kilövési engedélyt, hanem szinte kilövési kötelezettséget is jelent.

A maffia-jellegű működés harmadik eleme a hatalom és a gazdagodás, illetve javadalmazás szoros összefüggése: a rendszer favorizáltjai – természetesen különböző arányban – részesednek a szerzett, de úgy is mondhatnám, törvényesen rabolt vagy járadékoltatott javakból. A korrupció nem titkolandó, hanem jogszabályok által legalizált, nyílt eljárási renddé vált. A sajtó is zavarban van, hiszen már nincs is mit leleplezni, mert ez a rend. Az „új nemzeti középosztály” megerősítése, amely valójában egy alárendelt vazallusi réteg, korlátozva intellektuális, piaci és gazdasági szabadságában. A maffiaállamban az udvari beszállítók rendje a szinte kizárólagos élvezője az állammal bármilyen kapcsolatban lévő megrendeléseknek, s paradox módon az európai uniós fejlesztési források nem elhanyagolható hányada is a szervezett felvilágot építi. Ezért tévesek a szocialista diktatúra különböző formáival vont párhuzamok, mert ott nem magánvagyonok épültek állami segédlettel. Valamint a nomenklatúrát a mainál kisebb mértékben jellemezték családi összefonódások. Míg a maffia az maga a „besorozott” nagy-család. Ez a Fidesz igazi családmodellje. Ezért tévúton járnak, akik arról beszélnek, hogy oligarchák ejtették foglyul az államot, mert a viszony épp fordított. Itt egy szűk politikai maffia helyezi hatalomba és nevezi ki a saját oligarcháit. Már majdnem olyan a helyzet, mint amikor – a régi moszkvai vicc szerint – Sztálin megfenyegette Krupszkáját, hogy ha nem viselkedik megfelelően, akkor mást fog kinevezni Lenin özvegyének.

Ez a viszonyrendszer egyébként vizuálisan is tetten érhető, amikor látjuk, hogy egy-egy Videoton-meccsen együtt ül a miniszterelnök közjogi vagy gazdasági „méltóságokkal”. Úgy látszik, minden önkényúrnak megvan a saját nünükéje. Sztálin például éjszakánként dolgoztatta a dácájában a Politbüro tagjait, akik hiába nem bírták az éjszakázást és az italt, mulatniuk kellett. Nálunk a miniszterelnök a focit szereti, ezért itt a vazallusok büntetése, hogy a lojalitásuk bizonyításául harmatgyenge meccseket kell a keresztapával együtt odaadó átéléssel végigizgulniuk. S ezt a megalázó kínlásukat még a televízió is közvetíti...

Ennek a hatalomnak a szekuláris vallása a nemzeti szabadságharc, s még a nem kedvezményezett rétegeket is ezzel az ideológiával és más társadalmi csoportokkal szembeni indulatkeltéssel vagy

irigységgel teszik, nem kis sikerrel „hívóvé”, s paralizálják racionális ítélő- és más helyzetek iránt megértő belátó képességét.

– *Mi lenne a baloldal másik nagy önfeladó illúziója?*

– Hogy nem néz szembe a ténnyel: a Fidesz – a hatalom megszerzése és megtartása érdekében – nem ismer belső morális korlátot. Mint amikor – visszatérve az erdő-hasonlathoz – bizonyos gyermekmesékben az erdő állatai összegyűlnek, hogy megbeszéljék, hogyan kellene minden állatnak szépen, békében egymás mellett élni, és a növényevők folyvást azon siránkoznak, milyen csúnyán viselkednek a ragadozók.

– *De egy már európaizált parkban tényleg szokatlan egy dzsungelragadozó jelenléte.*

– Ez azonban nem mentség az önlefejező mentalitásra. Tehát ne reménykedjünk: ez akkor is önkényuralmi berendezkedés, ha amíg nincs szüksége rá, addig nem él az önkény teljes eszköztárával. Ahogyan – bár törvényben megteremtették rá a lehetőséget – választási csalást sem fognak elkövetni, amíg anélkül is győznek az önmaguk számára kedvezővé alakított pályán és szabályok között. Ezért ezt a tapasztalatok alapján indokolatlan jóhiszeműséget, amely nem képes és nem hajlandó annak a konzekvenciáit levonni, hogy voltaképpen politikai ragadozókkal áll szemben, egyfajta moráli emelkedettségnek álcázott meghunyászkodásnak vagy intellektuális önfeladásnak tartom.

– *Ezt vehetem az ön véleményének általában a magyar demokratikus ellenzékéről?*

– Tudom, hogy nincsenek könnyű helyzetben, hiszen a hagyományos politológiai elemzést – némi iróniával szólva – valamiféle „poletológiával” kellene föl váltani, egy, valahol az etológia és a politológia közötti tudománnyal, amely képes a politikai ragadozó ösztönök működését vizsgálni csakúgy, mint számba venni az indulatokat mozgósító politikával szembeni lehetséges ellenszereket is.

– *Azt gondolja, annyira egyedi, példátlan jelenségről van szó, hogy más országok tapasztalataiból nem lehet meríteni?*

– A hungaricumot az jelenti, hogy mindez az Európai Unión belül történik: egy demokráciából haladunk visszafelé, az autokratikus rendszer kiteljesedése felé. Ezért is olyan fájdalmas ez a történet.

– *Akkor beszéljünk az ellenzék demokratikus részéről, a tehetségtelenül és önlefejező módon politizáló pártokról.*

– Az ellenzék naivitása nekem saját kamaszkori önmagammat juttatja eszembe, amikor gyakran néztünk apámmal a televízió focimeccset. Ez abban az időben volt, amikor a világon teret nyert az erőfutball, az erőteljes, test-test elleni játék és a kökemény belemenések, és én, amikor mondjuk egy magyar-olasz meccsen azt láttam, hogy a mieinket folyton fölrúgják, hüledezve kérdeztem apámtól: „Hát ezt lehet? Hát ezt lehet?” És ő csak mosolygott, és azt válaszolta: „Miért ne lehetne?” Most ugyanezt tapasztalom a magyar ellenzékét figyelve, amelynek intellektuális teljesítményéből e kérdés feltevésénél – hát ezt lehet?, ami ma úgy hangzik, hogy hát van ennél lejjebb? – nem futja többre. Pedig most már legalább három éve látniuk kell: persze, hogy van lejjebb. És elzárják magukat attól, hogy intellektuálisan földolgozzák ezt a jelenséget, és ezért képtelenek politikailag hatékonyan föllépni ellene.

– *Ön szerint hogyan kellene ezt tenniük?*

– Az első probléma nyelvi természetű. Mindenekelőtt meg kellene tudniuk nevezni azt, ami ellen fel kívánnak lépni. Nem hosszú körmondatokban leírni, vagy inkább elkenni, hanem megnevezni.

– *Ezt meg kell magyaráznia.*

– Aminek nincs neve, arra nem tudok rámutatni, az nem létezik, tehát az ellen nem is tudok harcolni. S ha az ellenzék a rendszerkritikáját csak olyan terminusokban fogalmazza meg, hogy „ez egy ésszerűtlen gazdaságpolitika”, „ez nem használ az országnak”, „ez nem egyeztethető össze a demokratikus értékekkel”, és így tovább, az a nagyközönség számára a politikai hallástartományon kívül esik. Afféle politikai ultrahang, amitől csak néhány ezer értelmiségi vonít, miközben az átlagközönség nem érti, hogy „ezeknek meg mi a bajuk”, hisz számára hallhatatlan. És ez nem pusztán politikai, hanem elsősorban intellektuális probléma. Mintha nem látnák, hol élnek, és mi az a „játék”, amibe beszálltak.

Eközben az ellenzék – személyeiben, pártjaiban, programjaiban – folyamatos karaktergyilkosság áldozata, amelynek legfőbb eszköze a nyelvi agresszió. Az összes – a finkelsteini

propagandaszabályoknak megfelelően – rájuk szórt és ismételtetett megbélyegzés mélyen rögzül, s méltóságától fosztja meg a kormány ellenzékét. Eközben pedig az ellenzék udvarias „miniszterelnökurazását” a szélesebb közvélemény tisztelettudó beszariságként dekódolja magának.

– *Mit kellene helyette mondani?*

– Épp erről van szó: mivel nem értik a rendszer lényegét, megnevezni sem tudják azt, nem tudnak egy hatásos állandó jelzõt használni rá. Egy kizárólagos hatalomra törõ személyt és rendszerét számos módon lehet megnevezni, amit a pártok kialakíthatnak, majd következetesen használhatnak. A rendszernek vannak jellemzõi, s ezek nyomán a hosszas leírásokat egy-egy kategóriába lehet sűríteni, ami visszaadja a lényeget és érzelmileg átélhetõ viszonyt teremt az ellenzék törekvéseivel. Nem ugyanazon a nyelven kell beszélni, mint a Fidesz, sõt. De nem látni, hogy a Fidesz hadviselése nyelvileg is megalapozott, több mint hiba. A dolgot az ellenzék nyelvileg egyáltalán nem kezeli. Ezáltal úgy szenved nap mint nap vereséget, hogy még csak nem is tud róla.

– *De az, hogy nem tudják megnevezni, ami ellen harcolnak, önmagában nyilván nem magyarázza az ellenzék sikertelenségét...*

– A másik probléma épp ebbõl következik: hogy akkor majd jól elmagyarázzuk a polgároknak. Szeminarizálás folyik, szuperracionális érvelés, kommunikációs lelkifröccs, ami abból a feltevésbõl indul ki, hogy elég elmagyarázni a dolgokat ahhoz, hogy az emberek racionálisan cselekedjenek, s ezzel az ingerküszöböt át nem lépõ tartományba helyezi a diskurzust és saját üzeneteit. Ez, persze szimpatikus felfogás, és magánemberként én is szeretek hinni benne, de aki politikusként felelõsséget érez azért, hogy megváltozzon a jelenlegi helyzet, az abból az alapfeltevésbõl nem indulhat ki, hogy az embereket kizárólagosan racionális belátások motiválják, különösen az elmúlt tizenöt év ismeretében. Aki ebben reménykedik, csalódní fog, mert nem számol a Fidesz sokéves kemény munkájával, amellyel hívõkké változtatta a támogatóit.

– *Azt mondja, ezért fel kellene hagyni a racionális érveléssel?*

– Azzal nem, mert nem igaz, hogy racionálisan belátható értékrendszert nem lehet érzelmileg is megalapozni. Nálunk a demokratikus ellenzéki pártok öntudatlanul is a racionálisan belátható értékrend és az irracionális érzelmek kettõsségében gondolkoznak, s nem számolnak az emberek alapvetõ érzelmi, közösségi igényeivel. Akik nem pusztán racionálisan gondolkodó individuumok, hanem családban élnek, baráti körökben mozognak, szomszédügyi, szakmai közösségekhez

tartoznak, és egy nemzeti közösség részesei. Lehet úgy tekinteni, mondjuk egy futballmeccs rajongói táborát: milyen irracionális dolog is ekkora hévvel azonosulni a csapattal, hiszen ez csak játék, vagy azt magyarázni, hogy ha a csapat rossz teljesítménye miatt kiesett az első ligából, akkor irracionális tovább drukkolni neki, de ez szűklátókörűség. Következésképp: alternatív, átélhető, például nemzeti közösségi értékrend és érzésvilág nélkül a Fidesz nem győzhető le.

– Mindezt egy olyan ma már nem létező párt egykori vezetőjeként mondja, amelyik mélyen hitt - és leginkább hitt - a pusztán racionális érvelésben, és ráfizetett.

– Így van. És most nyilván mondhatják, hogy könnyű utólag okosnak lenni, mert az SZDSZ egyik vezetőjeként ezeket a konfliktusaimat sosem vittem nyilvánosság elé. De akkor is az volt az álláspontom, hogy nem elég rámutatni: a magyar jobboldal Európa-ellenes, az európai értékekkel nem harmonizáló, nacionalista indulatokat gerjesztő, kirekesztő értékrenden és érzelmi bázison alapuló, gyűlöletkampányokban definiálódó nemzettudatot hozott létre, ha ezzel szemben nem mutatjuk fel, amiről Göncz Árpád annak idején, már a Rendszerváltás Programjában is írt: az európai magyarságot. A demokratikus ellenzék gyengeségnek az egyik stratégiai oka, hogy egyelőre képtelen az érzelmileg is átélhető, közösségi érzést és identitást teremtő politizálásra.

– Azt kellene tenni, amit például a szocialista párt tett 2010-ben, már ellenzékben, amikor néhány tagja kivételével igent mondott a Trianon-emléknaphra és a külhoni magyarok állampolgárságára? Majd bocsánatot kérni tőlük, amiért korábban nemet mondtak rá? Vagy – mondván, szerzett jogokat nem veszünk vissza –, ahogy az Együtt 2014-PM teszi, elfogadni, hogy határon túliak is részt vehetnek a magyarországi választásokon?

– Ez a probléma inverze, mert látják, hogy valami nem stimmel, és önfeladó módon, rossz helyen tett engedményekkel próbálják kezelni a helyzetet. Ilyennek érzem a kettős állampolgárság nyomán a szavazati jog melletti kiállást, mert lehetőséget ad a választások manipulációjára, s ha az ő szavazataikon múlik a választás kimenetele, az megronthatja az anyaországi magyarsággal való kapcsolatukat is. Tehát ez egy rossz, alkalmatlan területen tett engedmény: elvileg vitatható, praktikusán meg nem hoz semmit. Ugyanígy rossz és megindokolhatatlan behódolásnak tartom a demokratikus ellenzék részéről a 2006-os események miatti önkritika differenciálatlan és defenzív formáját, amellyel distanciálatlanul belesimulnak a Fidesz torz narratívájába. Saját értékeken nyugvó érzelmi azonosulási bázist képtelenek kialakítani, s ezt helyettesítendő „racionális” alkukba bocsátkoznak az ellentábor identitásképző mezőjében, nem értve, miért nem értékelik az „engedményeiket”, azok miért lesznek hiteltelenek, sőt miért ássák alá saját közönségük tartását is.

Harmadik problémaként említhető az ellenzék egyes szereplőinek önkorlátozásra való képtelensége, a társadalommal szemben viselt felelőssége felismerésének a hiánya, s az ezekből adódó tehetetlenkedése. Az osztódás és összefogás „dialektikus” kapcsolata azt mutatja, hogy az új, nem verifikált társadalmi támogatottságú szervezetek jelentkezése egyfajta igénybejelentés a választási vereség utáni listás mandátumokból történő mégoly szerény részesedésre. Miközben mindenki a nagyon értékes identitásának – önálló frakcióalakítást célzó – megőrzéséről beszél, egyenként, természetesen a szocialistákat leszámítva, egyre távolabb kerülnek e céltól. Az '50-es évek végén Duna utcai óvodásként a Március 15. térre vittek délelőttönként bennünket. Ott – nem lévén semmilyen hagyományos játszótéri alkalmatosság – négyen-öten átfogtuk egymás vállát, s le-föl masírozva néhány órán át azt skandáltuk, hogy „ki játszik ilyet, majd megmondom, milyet”. Mikor a játék ideje letelt, az óvónénik visszavittek bennünket az óvodába. Akaratlanul is ez a kép idéződik fel bennem a mai demokratikus ellenzék pártjainak játékait szemlélve.

– Jó, akkor nézzük a szereplőket, az ellenzéki pártokat. Kezdjük a legerősebbel, a szocialista párttal.

– A szocialisták, amint ezt már többen megírták, bizonyos értelemben kényszerpályán mozognak, de még mindig leginkább ők teljesítik, ami elvárható az ellenzéktől. Gyakorlatilag leszámoltak a liberális gazdasági-társadalmi értékek felé való nyitással, és úgy döntöttek, hogy a populizmussal szemben populizmust állítanak. Ennek korlátozottak a politikai tartalékai, de számukra ez a legkifizetődőbb, csak épp nem elégséges: alacsonyabb szinten stabilizálták és 2010-hez képest némileg talán növelték is a szavazóbázisukat. Igazi stílusváltás nincs, újak éneklik a régi nótát a kiszolgáltatottokról és vesztesekről, ami igaz, csak perspektívát igazán nem ad. Miközben Mesterházy Attila a várakozásoknál jobban teljesít, mégsem kapja meg a vágyott szerepet: tűzbe nem mennek érte. A karizma meg nem szervezési kérdés.

– Viszont nagyon nehézé teszi, hogy az egykori liberális szavazók, legalább jobb híján, az MSZP-re szavazzanak. Számukra Gyurcsány Ferenc pártja talán még mindig elfogadhatóbb.

– Igen, mert a Demokratikus Koalíció kísérlete arról szólt, hogy egy Tony Blair típusú, megújult liberális alapozású baloldali alakulat, kiválva az MSZP-ből mekkora hányadot tud megszólítani, és hogy ebben a kísérletben Gyurcsány Ferenc személye előny-e vagy hátrány. Sikeres akkor lehetett volna ez a kísérlet, ha a szocialista választók legalább fele követte volna Gyurcsányt. De ez a kísérlet ugyanúgy elbukott, mint a Fórum liberálisainak kiválása az MDF-ből, vagy a PMP-é az LMP-ből. A dezertált minőségibb személyi garnitúra ez esetekben a semmibe hullott. Kivéve a PMP-t, amelynél ezt az leplezi, hogy rögtön felkapaszkodott az Együtt 2014-re.

–

Azt mire véli, hogy – a Medián közvélemény-kutatása szerint – a szocialista párt szavazóinak egy markáns kisebbsége Gyurcsányt ma is alkalmasabbnak tartja miniszterelnöknek Mesterházytól?

– Igen, de ezzel maga a DK nem nyert semmit. Az alakulat szocialistának túl liberális, liberálisnak túl szocialista, és Gyurcsány személye lényegében hasonló, csak jóval szűkebb hívő közönséggel rendelkezik, mint Orbán Viktor, és ez tovább nem is bővíthető. Ezt a támogatottságot csak akkor lehetne egy összefogáshoz egyszerűen hozzáadni, ha a saját körén kívül nem lenne olyan nagy az elutasítottsága. Ha ezzel egy politikus nem néz szembe, függetlenül attól, ki mit gondol a saját tevékenységéről, az túsul ejti a saját híveit és párttársait ahelyett, hogy kiengedné őket ebből a felesleges és terméketlen fogságból. Gyurcsánynak be kellene látnia, hogy kísérlete politikailag nem igazolódott, s elfogadnia, hogy egy ember vélt vagy valódi igazsága nem feltétlenül esik egybe egy ország „igazságával”.

– Együtt 2014 – egyes lapvélemények szerint ahhoz önnek is köze van.

– Amennyiben én is aláírtam a sokezres támogatói listájukat. Nekik drukkolok. Ezért is bosszantanak annyira a hibák, amiket elkövetnek. Ennek az alakulatnak a történelmi küldetése ugyanis nemcsak az lenne, hogy hozzájáruljon az Orbán-rezsim leváltásához, hanem az is, hogy legyen középen egy olyan politikai erő, amely az első számú kihívója a Fidesznek. Azért, hogy ebből a '93 óta tartó helyzetből, miszerint a keleties jobboldalnak ellensúlyát csak a szocialista párt képezi, kimozdítsa a politikai szerkezetet. Ahogy például Lengyelországban a Kaczyński-féle radikális jobboldalt nem a baloldal, hanem egy közép-erő, Donald Tusk Polgári Platformja váltotta le.

– De az egy jobbközép párt, amit Bajnai, illetve az Együtt 2014 szemmel láthatóan nem tud magáról elhíttetni. Amivel kapcsolatban Kis János nemrég azt a kérdést tette fel a Magyar Narancsnak adott interjújában: képes-e azok szavazatát is megszerezni, akik magukat jobboldalinak tartják, de már nem tudják a Fideszt vállalni. És ezzel ezt a százéves háborút befejezni.

– Vagy ha jobbra nem is tud a kívánt mértékben kinyúlni, legalább középen kellene felmutatnia a liberális demokrácia iránti elkötelezettség értékrendjén alapuló szélesebb koalíciót. De úgy látszik, az Együtt 2014 nehezen fog az öt létrehozó három szervezet fogságából kitörni, amelyek – öngyilkos módon – továbbra is fönntartják önálló tevékenységük és politizálásuk kereteit. Ezt a fából vaskarika helyzetet meg alapelve stilizálják. Pedig a napnál világosabb, hogy a három

szervezet egyenként a kutyát se érdekli. Amikor egy párt elindul, elvárható vagy feltételezhető, hogy a szereplők az egójukat az új alakulatba helyezték, hogy a szinergiák működhessenek. Ezzel szemben a történet tipikus esete a korábban már említett negatív politikai hozzáadott értéknek, ahol a politikai teljesítmény rendre alulmúlja az elvárásokban rejlő potenciált.

A Haza és Haladás egy programalkotó thinktank menedzsment, s mint ilyen – műfaját tekintve – a politikai pártokon belül vagy azok alárendeltségében szokott működni. Nem önálló kommunikációs csatornaként. A Milla március 15-én maga bizonyította be magáról, hogy egy „rendezvényszervező cég”, amely saját közönséget nem tud mobilizálni. A Szolidaritás pedig becsülettel kiépítette a saját szervezeti hálózatát, de nem tudott a „munkásság” domináns megszólítójának szerepébe nőni. S most ez a három szervezet ahelyett, hogy az oly sokszor hivatkozott „társadalmi megrendelésnek” megfelelné, indirekten egymással szemben pozicionálgatja magát. Karinthy mondását parafrázálva: álomban két ellenzéki szervezet voltam, és egymással játszottam. S még ha csak kettő...

Az Együtt 2014 minden helyzeti adottságát erodálja. Először is, hogy ő a politikai közép. Mert ezt legkésebb a párttá alakuláskor kellett volna erőteljesen és vonzó módon demonstrálnia az alapítók összetételével. Ehelyett a három alapító szervezet ernyőszervezeteként jelenik meg azóta is, alapítóinak a listája szinte titkos, mert nincs vele hová kiállni, és néhány szereplőn kívül nem tud senki fellépni a képviselőjében, s közülük is hárman – Bajnain kívül – be vannak zárva a maguk szűk szerepébe. Ráadásul a bázisdemokrata hevület nyomán a szövetségnek öt elnöke van, közülük azonban egyik sem az, aki Orbán Viktor kihívója lehetne.

– Mert aki az lehetne, az valahol a felhők fölött lebeg...

– Ezzel saját potenciális vezetőjüket, Bajnai Gordont verik le szisztematikusan és szimbolikusan. Mert miközben három szereplő, Orbán, Mesterházy és Vona már fenn van a szimbolikus NB I.-ben, Bajnait ők maguk nem akarják felengedni, csimpaszkodnak a lábába, és folyton azt sulykolják, hogy „itt öt elnök van, és nincs is szükség igazi vezetőre”. Ennek a kommunikációs üzenete nem más, mint az, hogy ha még ők sem tekintik Bajnait magától értetődő vezetőjüknek, akkor miért várják el, hogy mások annak tekintsék, elhiggyék, hogy képes vezetni az országot. A civilség vezetőellenes mítoszával rombolják saját politikai esélyeiket. Ehhez kapcsolódik egy további civil mítosz: a „politikuzozás”, a civil szféra politikai elit elleni populizmusa, amit én bizonyos értelemben analógnak tekintek a zsidózással és cigányozással, hiszen ilyenkor is egy társadalmi csoport kollektív megbélyegzése történik anélkül, hogy egyedileg értékelnék a csoport tagjainak konkrét teljesítményét. Ez épp Bajnai Gordon számára különösen kényes helyzet, hiszen ő korábban miniszterelnök és az európai uniós ügyekért felelős kormányzati politikus is volt. Ráadásul, aki

ezzel egyúttal az „elmúlt húszévezés, elmúlt nyolcévezés, totális korszakváltás” ideológiájának a csapdájába is beleesik, az indirekt módon elfogadja a Fidesz érvrendszerét, amely az elmúlt húsz évet egységesen zavaros, negatív időszaknak tekinti. Ez a fajta generális megtagadása a múltnak újabb önlefejező mozzanat a történetben.

– Pedig október 23-án Bajnait hallgatva sok egykori liberális szavazó gondolta úgy, hogy végre lesz hova adnia a voksát. Ön szerint a bizonytalanok között, akik most nem tudnak pártot választani, mennyi lehet a potenciális liberális szavazó?

– Szerintem nem jelentéktelen nagyságrend. Szervezetileg egyébként - úgy, ahogy - hárman vannak színen a volt SZDSZ-ből: a Kuncze Gábor által alapított Szabadelvű Polgári Egyesület, az Ungár Klára-féle SZEMA és a Fodor Gábor által szervezés alatt álló alakulat. Az SZDSZ egykori mainstreamje a Kuncze Gáborral fémjelzett vonal, ebből a társaságból a hajdani vezetők és a parlamenti képviselők önkorlátozó módon nem kívánnak újra beszállni a politikába. Kuncze Gábor különleges helyzetben van, hiszen ötször nyert egyéniben, és még ma is elől helyezkedik el a népszerűségi listákon. Tehát az ő személye alkalmas lenne arra, hogy az Együtt 2014-en belül felmutassa azt a vonatkoztatási pontot, ahová új liberális szereplőket, akik eddig nem voltak a politikában, most be lehetne hozni. Ráadásul Kuncze kijelentette, hogy nem kíván semmilyen listás helyet magának, tehát sem ő, sem követői nem szállnak be a listás tülekedésbe. De az Együtt 2014 és alapvetően a Milla úgy gondolja, régi politikusokkal nem lehet szavazatokat szerezni, és egyébként is ódzkodnak a liberális jelző bármiféle megjelenésétől. Amit én nem pusztán elvtelen, hanem politikailag is téves helyzetértékelésnek tekintek. Egy középerő nem védekezhet állandóan az ellen, hogy „leliberálisozzák”, miközben kikacsintgatva próbálja magához vonzani a liberális szavazókat. Ez a hamisság visszaüthet. Másrészt az egyéb alakulatok, a készülődő Fodor Gábor-féle párt, együtt Schmuck Andor szociáldemokrata alakulatával feltehetően az MSZP szatellitjei lesznek, tehát a baloldalon belül az MSZP relatív súlyát növelik.

– Ez tehát az ön diagnózisa a mai magyar demokratikus ellenzékéről. Jól látom, hogy nem sok reményt fűz a közeljövőhöz, 2014-hez?

– Félek, hogy Európa csak akkor fog tanulni a tragikus magyar történetből, ha bekövetkezik a legrosszabb, és 2014-ben a Fidesz hatalmon marad. Hogy az unió addig nem tudja igazán komolyan venni és a helyén kezelni ezt a veszélyt. És csak ha bekövetkezik – aminek most van valószínűsége –, akkor fog csak elindulni a föderális Európa felé vezető, a demokrácia értékeit erőteljesebben védő közösségi jogalkotás. Lehet, hogy a föderális Európa politikai intézményrendszere felé történő

határozott elmozdulás épp ezen a tragikus magyar történeten keresztül fog vezetni. El lehet bukni egy történetet, és az nem feltétlenül szégyen, ha elbukod. De az igen, ha az önzés, a szűklátókörűség, az intellektuális igénytelenség, a kezelhetetlen egók miatt bukod el.